

Gesprek over het levenseinde en uw behandelwensen

Gesprek over het levenseinde

U denkt erover na om een gesprek te voeren met uw huisarts over het levenseinde. U kunt dit document gebruiken om u voor te bereiden. Welke vragen heeft u over het levenseinde?

Heeft u bepaalde wensen, verwachtingen of situaties waar u bang voor bent? Is er op dit moment sprake van een ernstige ziekte? Of is er nog niets aan de hand en is dit gesprek alleen uit voorzorg, om te weten hoe uw arts er over denkt, om alles zo goed mogelijk te regelen?

Hoe het leven eindigt is niet te voorspellen. Hoe we ziek worden en hoe we sterven hebben we niet in de hand. Praten over de dood en het sterven is moeilijk, het maakt verdrietig en brengt onzekerheid met zich mee. Je weet helemaal niet hoe het gaat lopen, dus het is lastig om nu al precies vast te leggen wat je straks wil en wat je niet wil.

Beslissingen rondom het levenseinde

Bij beslissingen rondom het levenseinde gaat het vaak over wel of niet behandelen. Iemand die ernstig ziek is kan soms toch behandeld worden om de ziekteverschijnselen uit te stellen. Of iemand kan kiezen om af te zien van behandelen omdat hij of zij geen medische toestanden meer wil. Welke keuze wordt gemaakt hangt erg af van de gezondheidssituatie op dat moment en van de bijwerkingen en de succeskans van de behandeling. De beslissing hangt ook af van uw persoonlijke voorkeur. Sommige mensen willen graag dat de artsen tot het laatste moment alles uit de kast halen om het leven te redden, anderen maken eerder een keuze om levensverlengende behandelingen te stoppen, als ze denken dat het teveel ten koste gaat van hun kwaliteit van leven. Beslissingen rondom het levenseinde worden in het algemeen genomen na uitgebreid overleg tussen u en de arts.

Wilsverklaring

Soms is het niet mogelijk om het gesprek over belangrijke medische beslissingen goed te voeren. Dat kan zijn omdat u te ziek bent, omdat u buiten bewustzijn bent of een beroerte heeft gehad waardoor u niet kunt spreken. Soms is er geen tijd om uitgebreid te overleggen.

Als u een sterke voorkeur heeft voor bepaalde behandelingen wel of juist niet dan kunt u een wilsverklaring opstellen. U zet zelf op papier wat uw wensen zijn.

Behandelwensen die in een wilsverklaring aan de orde kunnen komen: wel of niet reanimeren, beademen, intensive care, operatie, naar het ziekenhuis, kunstmatige voeding, antibiotica. U kunt in de wilsverklaring situaties beschrijven die voor u ondraaglijk lijden zouden betekenen, waarin u zou willen dat de behandeling stopt.

Als u geen wilsverklaring heeft en u kunt zelf uw wil niet meer kenbaar maken dan zullen de artsen bij belangrijke beslissingen met uw partner of familie overleggen.

Een gesprek over uw wensen rondom het levenseinde is minstens net zo belangrijk als een wilsverklaring. Praat hierover niet alleen met uw huisarts maar ook met de mensen die dichtbij u staan. Het is handig als de huisarts weet wie uw vertegenwoordiger is, met welke persoon u wilt dat wij overleggen als u het zelf niet meer goed kan. Iemand die u vertrouwt en die weet hoe u in het leven staat.

Niet reanimeren

De meest gebruikte wilsverklaring is de niet-reanimerenverklaring. Als u een hartstilstand krijgt is er geen tijd om te overleggen en moet er snel gehandeld worden, of niet. De kans op een succesvolle reanimatie hangt met name af van de snelheid waarmee de u een elektrische schok krijgt zodat het hart weer gaat kloppen. Als dat langer dan enkele minuten duurt wordt de kans op overleven heel klein en is er een grote kans op hersenschade door zuurstofgebrek. De kans op het goed slagen van een reanimatie hangt ook sterk af van uw leeftijd en van uw kwetsbaarheid. De kans dat een 70-jarige een reanimatie buiten het ziekenhuis overleeft is 12%. Van de overlevenden na een reanimatie heeft ongeveer 10 % ernstige restklachten.

Als u besluit dat u niet meer gereanimeerd wil worden geef dat dan door aan de huisarts en aan de mensen in uw omgeving zoals de thuiszorg, kinderen, buren. Het is belangrijk dat zij het weten en dat zij in noodsituaties de niet-reanimerenverklaring makkelijk kunnen vinden.

Als u daarvoor toestemming heeft gegeven kan de huisartsenpost ook zien of u niet-reanimeren heeft afgesproken. Bij het alarmnummer 112 wordt het reanimeerbeleid niet geregistreerd. U kunt ervoor kiezen om via de NVVE of laatmijgaan.nl een nietreanimerenpenning aan te schaffen om misverstanden te voorkomen.

Palliatieve zorg

Het zorgen voor iemand die niet meer beter wordt en gaat sterven noemen we palliatieve zorg. Het doel is het lijden te verzachten en te zorgen dat iemand zo comfortabel mogelijk is. Dat kan op allerlei manieren bijvoorbeeld door medicijnen tegen pijn, misselijkheid, onrust of benauwdheid. Er is (gespecialiseerde) thuiszorg mogelijk die de mantelzorg kan ondersteunen. Er kan eventueel nachtzorg geregeld worden en soms is opname in een hospice wenselijk. Ondanks de goede zorg die wij proberen te geven is het stervensproces niet altijd zonder lijden. Het minder eten, de vermoeidheid, het steeds zwakker worden zijn verschijnselen die erbij horen.

Palliatieve sedatie

Als er te veel ongemak is en de gebruikte middelen helpen onvoldoende kan men overgaan tot palliatieve sedatie. Dan krijgt de patiënt een slaapmiddel waardoor hij minder last heeft van pijn, benauwdheid of onrust. Dat kan een aantal uren per dag of de hele tijd. Iemand continu in een diepe slaap brengen kan alleen als het natuurlijk overlijden binnen 2 weken wordt verwacht. De medicijnen die in de palliatieve fase worden gegeven hebben puur als doel het lijden te verlichten en hebben geen effect op de snelheid van het overlijden.

Euthanasie

Euthanasie is actieve levensbeëindiging. De arts geeft de patiënt dodelijke middelen,

meestal via een infuus, waardoor de patiënt op dat moment overlijdt. De arts mag dat alleen doen als er is voldaan aan een aantal zorgvuldigheidseisen:

1. De arts moet ervan overtuigd zijn dat de patiënt ondraaglijk en uitzichtloos lijdt. Dat er geen andere manieren meer zijn om het lijden te verzachten en dat er geen behandeling meer mogelijk is.
2. De arts moet ervan overtuigd zijn dat het de eigen vrije wil is van de patiënt.
3. Het moet een herhaald verzoek zijn.
4. Er moet een onafhankelijke (SCEN) arts komen om met de patiënt te spreken en die toetst of er voldaan is aan de zorgvuldigheidseisen. De patiënt moet aan de SCENarts onder vier ogen kunnen uitleggen waarom de situatie ondraaglijk is en dat hij zeker weet dat hij euthanasie wil.
5. De arts moet de euthanasie melden.

Bij de toetsing helpt het als de patiënt een euthanasieverklaring heeft. Een verklaring waarin u het liefst met eigen woorden opschrijft in welke situatie u euthanasie zou willen. Het ondertekenen en inleveren van zo'n verklaring betekent geen garantie op euthanasie.

Belangrijk bij een euthanasiewens is om hierover met de arts in gesprek te blijven. Zeker op het moment dat u een ernstige diagnose krijgt of als de euthanasiewens actueel wordt. De procedure kost tijd en de euthanasiewens moet voor de arts ook invoelbaar zijn. Als de arts er niet achter kan staan is hij niet verplicht euthanasie te doen en kan hij u eventueel verwijzen.

Euthanasie bij dementie

Over euthanasie bij dementie wordt veel gesproken en is een lastig onderwerp. Wij zijn van mening dat euthanasie in principe alleen mogelijk is bij iemand die wilsbekwaam is. Dat betekent dat bij dementie de euthanasie kan plaatsvinden als de patiënt zijn wil nog kenbaar kan maken.

Als u meer wilt weten over beslissingen rondom het levenseinde, niet reanimeren,

Huisartsenpraktijk Berg en Dal

palliatieve zorg of euthanasie kijk dan op:

www.thuisarts.nl Nederlandse Huisartsen Genootschap

www.nvve.nl De Nederlandse Vereniging voor Vrijwillig Levens einde

www.laatmijgaan.nl voor een niet-reanimerenpenning

Met vriendelijke groet,

Willemijn de Graaf

Patrick Stephan

Bijgevoegd:

Voorbeeld van een niet-reanimerenverklaring

Voorbeeld van een wilsverklaring

Voorbeeld van een euthanasieverklaring

Huisartsenpraktijk Berg en Dal

WILSVERKLARING TOT NIET-REANIMEREN

Hierbij verklaar ik, dat ik niet gereanimeerd wil worden in geval van een hartstilstand.

Naam: _____

Voornamen: _____

Geboortedatum: _____

BSN: _____

Adres _____

_____

Huisarts: _____

Datum: _____ tel: _____

Met de ondertekening van deze wilsverklaring geef ik toestemming aan mijn (huis)arts om de huisartsenpost en eventuele andere zorgverleners* te informeren over mijn keuze om niet gereanimeerd te willen worden.

Handtekening: _____

*Informatie over een wilsverklaring tot niet-reanimeren wordt doorgegeven als iemand wordt vervoerd per ambulance of opgenomen wordt in een ziekenhuis of in een verzorgingshuis of verpleeghuis gaat wonen.

Voorbeeld van een wilsverklaring:

WILSVERKLARING

Deze verklaring is van:

_____

geboren _____

wonende _____

Doel van deze verklaring

Met deze wilsverklaring wil ik duidelijk maken wat mijn wensen zijn omtrent medische behandelingen en beslissingen rondom het levenseinde. De verklaring is bedoeld als hulpmiddel voor mijn artsen en mijn naasten als ik in een situatie kom waarin ik mijn wil zelf niet meer kenbaar kan maken. Zij kunnen dan handelen zoals zij denken dat het beste past bij de manier waarop ik in het leven sta. Ik realiseer mij dat ik niet helemaal kan overzien hoe ik er in die situatie aan toe zal zijn en dat een beslissing pas genomen kan worden als het keuzemoment actueel is.

Uitgangspunten

Het leven is mij veel waard. Ik wil graag dat artsen al het mogelijke doen om mijn leven te redden ook als ik waarschijnlijk niet goed herstel.

Hier sta ik achter ja/nee

of

Ik wil niet ten koste van alles in leven gehouden worden. Als ik in een toestand terecht kom waarin ik geen uitzicht meer heb op herstel naar een voor mij redelijke en waardige levensstaat, dan wil ik dat de artsen stoppen met behandelen. H

Hier sta ik achter ja/nee

Dingen die voor mij het leven de moeite waard maken, als ik die nog kan dan wil ik graag leven:

Situaties waarin ik niet verder wil leven:

Stoppen met behandelen

Als ik in een hierboven beschreven uitzichtloze situatie ben overzoek ik de artsen om te stoppen met levensverlengende behandelingen, ook als ik mijn wil niet meer kenbaar kan maken.

Concrete behandelwensen

- Reanimeren ja/nee
- Intensive Care ja /nee
- Beademen ja/nee
- Ziekenhuisopname ja /nee/nee tenzij*

(* ik wil in principe niet meer naar het ziekenhuis tenzij er een behandeling mogelijk is met een goede kans op duidelijke verbetering)

- Antibiotica ja/nee/ misschien
- Is er een euthanasiewens ja/ nee /misschien
- Is er een euthanasieverklaring ja/nee

Weloverwogen

Ik heb deze wilsverklaring zorgvuldig overwogen, ik ben goed geïnformeerd en ik ben bij de ondertekening ervan bij mijn volle bewustzijn.

Volmacht

Ik heb mijn wensen besproken met huisarts:

De huisarts heeft op mijn verzoek een notitie gemaakt in mijn dossier en/of heeft exemplaar van deze verklaring.

Ik heb deze wensen besproken met mijn naasten:

Naam _____

relatie _____

Naam _____

relatie _____

Huisartsenpraktijk Berg en Dal

Zij zijn op de hoogte van deze verklaring en respecteren deze. Zij kunnen optreden als mijn vertegenwoordiger als ik zelf mijn wensen niet meer kan verwoorden.

Oproep aan familie/ gevolmachtigde

Ik verzoek degene die deze verklaring in beheer heeft een afschrift te verschaffen aan mijn behandelend arts, wanneer de omstandigheden daar aanleiding toe geven.

Geldigheid

Door deze verklaring te ondertekenen vervang ik eventuele eerder door mij ondertekendewilsverklaringen. Deze verklaring kan op ieder moment door mij ingetrokken worden.

Datum _____ Plaats _____

Handtekening _____

EUTHANASIEVERKLARING

Deze euthanasieverklaring is van

_____

Geboren: _____

Wonende _____

Uitgangspunt

Als ik in een toestand terecht kom waarin ik ondraaglijk lijd en waarin ik geen uitzicht meer heb op herstel naar een voor mij redelijke en waardige levensstaat, ondanks alle pogingen van mijn artsen om mijn lijden te verlichten, dan wil ik niet verder leven.

Situaties waarin ik niet verder wil leven:

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Huisartsenpraktijk Berg en Dal

Verzoek om euthanasie

Als ik in een hierboven beschreven uitzichtloze situatie ben waarin ik ondraaglijk lijd verzoek ik mijn behandelend arts om mij te helpen bij mijn wens om te sterven. Ik vraag mijn arts om mij dan middelen toe te dienen die leiden tot een milde dood. Ik besef dat ik kort voor het moment van uitvoering mijn wens om te sterven zal moeten bevestigen.

Oproep aan behandelend arts

Als de behandelend arts niet aan mijn verzoek wil of kan voldoen vraag ik hem mij over te dragen aan een andere arts.

Weloverwogen

Ik heb deze euthanasie verklaring zorgvuldig overwogen, ik ben goed geïnformeerd en ik ben bij de ondertekening ervan bij mijn volle bewustzijn.

Datum _____ Plaats _____

Handtekening _____